

Protestant Theological University

Het belang van het echte gesprek en de gezamenlijke studie van bronteksten. Reactie vanuit het perspectief van het gereformeerd protestantisme

Moehn, W.H.T.

Published in:

Perspectief : digitaal oecumenisch theologisch tijdschrift (DOTT)

Published: 01/07/2021

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Moehn, W. H. T. (2021). Het belang van het echte gesprek en de gezamenlijke studie van bronteksten. Reactie vanuit het perspectief van het gereformeerd protestantisme. *Perspectief : digitaal oecumenisch theologisch tijdschrift (DOTT)*, 2021(53), 29-34. <https://www.oecumene.nl/files/Books/Perspectief/53/28/index.html>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons). You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

This publication might have been made available through the PThU Research Portal under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the PThU website: <https://www.pthu.nl/over-ptthu/bibliotheek-ptthu/diensten/article-25fa-taverne-amendement-end-user-agreement.pdf>

Takedown policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will investigate your claim and remove access to the work if necessary: bibliotheek@pthu.nl.

Downloaded from the PThU Research Portal (Pure): <https://pure.pthu.nl>.

Het belang van het echte gesprek en de gezamenlijke studie van bronteksten¹

Reactie vanuit het perspectief van het gereformeerd protestantisme

Prof. dr. Wim Moehn

Beste Martijn, dames en heren,

Van harte gefeliciteerd met de studie die aan deze ontmoeting ten grondslag ligt. Aan mij de taak om vanuit het perspectief van het gereformeerd protestantisme een eerste reactie op het boek te geven. Na lezing van het boek is mij eens te meer duidelijk geworden hoe belangrijk het is om niet alleen *over* elkaars tradities te schrijven, maar ook *met* elkaar het gesprek aan te gaan en samen de verschillende bronteksten te lezen, te bevragen en te analyseren. Een aantal jaren geleden heb

ik een poging gewaagd om een boekje te schrijven over vraag en antwoord 80 uit de *Heidelbergse Catechismus* – de beruchte vraag waarin het gaat over het verschil tussen avondmaal en mis. De mis wordt daar ‘een vervloekte afgoderij’ genoemd.² Ik herinner me het schrijfproces als een eenzaam avontuur in de studeerkamer tussen allerlei boeken en de officiële documenten van de Rooms-Katholieke Kerk. Meelezers waren de protestantse bestuursleden van de Willem de Zwijgerstichting. Achteraf betreur ik dat ik toen niet eerst een gesprek ben gaan voeren met onze pastoor ter plaatse, Jules Dresmé, om te ontdekken hoe vandaag de dag de eucharistie beleefd wordt en hoe de parochianen hun deelname aan de mis ervaren.

In jouw boek heb ik de verschillen in spiritualiteit vooral ervaren bij de bestudering van het laatste hoofdstuk, waarin vanuit katholiek perspectief geschreven wordt over het leven voor Gods aangezicht. Tegelijkertijd waren jouw manier van lezen van Calvijn en jouw reacties op Calvijn voor mij een eyeopener en heb ik me een aantal keren afgevraagd: komen Calvijns woorden dus zó over bij iemand die zelf

afkomstig is uit een andere traditie en zich nu welwillend in mijn traditie gaat verdiepen?

1. Opzet en methode

Mijn eerste observatie heeft te maken met de opzet van het onderzoek en mijn vraag daarbij luidt: leren we Calvijn op deze wijze optimaal kennen en laat hij zich bij deze werkwijze in de kaart kijken door lezers die zich in de een-en-twintigste eeuw verdiepen in zijn erfenis? De uitgave van Calvijns geschriften die in de negentiende eeuw het licht zag, omvat niet minder dan 59 delen. De analyse waarvan je verslag doet in *Greatness and Limits of Common Priesthood* concentreert zich op welgeteld twee van die 59 delen. Uiteraard heeft Calvijn al op zesentwintigjarige leeftijd een boek geschreven, waaraan hij bijna heel zijn verdere arbeidzame leven zou blijven schaven, schuren, verbouwen en uitbreiden – *Institutie of onderwijzing in de christelijke godsdienst*. Maar het blijft één boek, naast zeer vele andere pen-nenvruchten. Vergeet ook niet de mondelinge communicatie met de gelovigen te Genève middels honderden preken die hij gehouden heeft. Oudere studies over Calvijn konden volstaan met een analyse van de *Institutie*, alsof dat boek het enige geschrift is geweest dat uit Calvijns pen gevloeid is. Vandaag de dag is het gebruikelijk in het Calvijnonderzoek om ook die andere stemmen veel meer mee te laten spreken.

Calvijn zoals we hem leren kennen in zijn *Institutie* mogen we uiteraard niet uitspe-len tegen Calvijn als exegeet van de Bijbel en prediker op een van de kansels in de stad. Voor hem zijn kansel en kathedrèr nauw met elkaar verbonden. Maar toch is dit het terrein waarop verrassende ontdekking te doen zijn. Beschouw mijn obser-vatie als een uitnodiging en uitdaging om je nog veel breder in te lezen in deze theoloog uit Genève. Dan zul je ontdekken dat de opmerking dat ‘his approach to the theological issues of his days was more distant–less existential–systematic and practical than Luther’s approach’ (89) een eerste indruk is die spoedig bijgesteld moet worden.

Om dit te illustreren leg ik naast de opmerking op pag. 92 over het ontbreken van enige vrijheid en initiatief een citaat uit de preek over 2 Timotheüs 1:9 e.v. over roeping en verkiezing.³ Dr. W.J. Aalders kon nog onbekommerd in de hoofdttekst van zijn betoog een Frans citaat opnemen. Ik zal u dat besparen: ‘Dit woord Roeping betekent zoveel als een appel. Inderdaad is het ontleend aan het Latijnse woord *vocatio*, maar ook degenen die ongeletterd zijn behoren te weten wat dit woord inhoudt. Wij zijn dus geroepen; God doet een appel op ons.’ En even verder: ‘Hoe gaat dat dan? Dat gebeurt wanneer Hij ons verzekert van onze verkiezing, die onbegrijpelijk voor ons zou zijn, indien Hij ons niet zou roepen. Want wie zal Gods raad binnentreden? Maar wanneer het God behaagt zich vertrouwelijk aan ons bekend te maken, dan ontvangen wij wat al ons menselijk begrip te boven gaat, want we hebben een goede en betrouwbare Getuige, nl. de H. Geest, die ons uittilt boven de wereld en binnenleidt tot in de bewonderenswaardige geheimen van God. Nu zien we dus dat we niet zomaar mogen spreken over de uitverkiezing door God, en zeggen dat we uitverkoren zijn. We kunnen niet in het wilde weg gaan zoeken of God ons tot de Zijnen rekent of niet. Wat moeten we dan doen? Laten we kijken naar het Evangelie dat ons wordt aangeboden: daar laat God ons zien dat Hij een Vader voor ons is en ons heeft gemerkt om ons naar de erfenis van het leven te leiden. ... Als we in gehoorzaamheid van het geloof de leer van God aannemen, steunen op zijn beloften en zijn aanbod aannemen om ons als zijn kinderen te beschouwen, ziedaar zeg ik, de waarachtige zekerheid van onze uitverkiezing.’⁴

Aldus preekte Calvijn in Genève. In zo’n passage valt ons op hoe belangrijk de notie van het verbond is, waarin de mens door God geroepen wordt tot antwoord. Daar, midden in het leven, wordt het heil bediend en bemiddeld. In uw onderzoek is des te meer sprake van een *creatio ex nihilo*. *Vocatio* volstrekt zich in een *societas*, die teveel buiten beeld blijft wanneer we ons bij Calvijn alleen baseren op zijn *Institutie*.

2...De gehele Calvijn

Dit brengt me bij pag. 161 en de opmerkingen over ‘Gnostic redemption’. Ik heb me hier afgevraagd: is dit werkelijk Calvijn. Aan het einde van mijn studie aan de Universiteit Utrecht ben ik serieus begonnen met Calvijnonderzoek door de uitgave

van zijn preken over Handelingen samen met de onlangs overleden dr. Willem Balke te bezorgen. Bij het lezen van zijn preken moeten we het corporatieve denken in onze over-geïndividualiseerde tijd steeds weer voor de geest roepen om zijn woorden te kunnen verstaan. Inderdaad zegt Calvijn een keer dat de Geest zonder middelen het heil kan bemiddelen, maar dit is niet het gewone patroon.

Vervolgens is het de vraag of de uitwerking van de prediking onzeker gemaakt wordt, omdat zo'n belangrijke rol wordt toebedeeld aan de Geest. Calvijn gaat er niet van uit dat overal waar het Woord gepreekt wordt, direct vrucht ontstaat, maar hij is er wel van overtuigd dat Gods Woord nergens ontvangen wordt, tenzij om zijn krachtige werking te tonen. Aan het samengaan van Woord en Geest ligt geen automatisme ten grondslag, maar de *betrouwbare wil van God*. Indien Hij wilde zou Hij de mensen ook slapende het geloof kunnen inblazen, maar Hij heeft het anders verordend, te weten, dat het geloof zou verwekt worden uit het gehoor. Als Heer staat Hij echter boven de middelen, waarvoor Hij gekozen heeft. Naar aanleiding van 1 Korinthe 3:6 concludeert Calvijn in *Institutie* 4.14.11 dat de apostelen in hun prediking dus de kracht van de Geest aan het licht brengen, in zoverre God de door Hem verordeneerde werktuigen gebruikt om de genade van Zijn Geest kenbaar te maken. God behoudt de soevereiniteit over de preek als middel om mensen het heil te schenken en het geloof te bewerken. Tegelijkertijd ziet Calvijn de verborgen werking van de Geest zo nauw verbonden aan de prediking dat Hij niet voor, noch na, maar tegelijk met de prediking werkt.

De woorden die Calvijn hier bezigt, werpen licht op het presente en momentane karakter van de heilsbemiddeling die plaatsvindt in de prediking. Tijdens het gebeuren van de prediking vindt er een werkelijke ontmoeting plaats tussen God en de gemeenteleden. Daar wordt vergeving verkondigd en ons de vrucht van Christus' offer meegedeeld. 'De vergeving der zonden wordt gepredikt, wanneer de mensen geleerd wordt, dat Christus hun geworden is tot verlossing, gerechtigheid, zaligheid en leven; in wiens naam zij uit genade voor Gods aangezicht gehouden worden voor rechtvaardig en onschuldig.' De kracht en effectiviteit van de prediking komt ook tot uiting in Calvijns visie op aard van de instellingswoorden van het Avondmaal: 'wij moeten begrijpen, dat die woorden een *levende prediking* (*curs*.

WM) zijn, die de hoorders sticht, en die inwendig tot hun geest doordringt, die in hun harten gedrukt wordt en daar blijft, die haar kracht betoont in de vervulling van hetgeen zij belooft.⁵

3. Groeiende overeenstemming

Kortom, aandacht gevraagd voor de bemiddeling van het heil en onderzoek van *Calvinus totus* – de gehele Calvijn. Er is reeds het nodige gebeurd op dit terrein. Ik wijs op de aandacht voor de bemiddeling van het heil en de zogenaamde *Media salutis* in het Habilitationsschrift van de rooms-katholieke Calvijnonderzoeker Stephan Scheld.⁶ *Presentia realis* in het avondmaal is onderzocht door de dominicaan Frank Ewerszumrode.⁷ Ten slotte noem ik Eva-Maria Faber, die in haar omvangrijke studie *Symphonie van Gott und Mensch* zo mooi oog heeft voor de ‘responsorische Struktur von Vermittlung’ bij Calvijn.⁸ Met je studie naar het priesterschap van de gelovigen voeg je je bij de onderzoekers die het gewaagd hebben om over eigen muren heen te stappen en intensief zich in te laten met deze best wel weerbarstige theoloog van een half millennium geleden. Niettemin heeft hij tot de huidige dag een boodschap voor ons – ook waar het gaat over het priesterschap van de gelovigen. Wanneer het over priesters gaat, merkt Calvijn ergens op: volgens Gods gebod moet men hen niet aanstellen om te offeren, maar om de kerk te besturen en de kudde van de Heer met Zijn Woord te wijden. De macht om te vergeven is niet gebonden aan mensen, zodat al wie de vergeving verkondigt, die God ons om niet schenkt, de zondaar in diens geweten en voor Gods gericht vrijmaakt.⁹ Vandaar: priesters gezocht m/v. Heel dicht zijn we hier bij Luthers uitdagende woorden in *De vrijheid van een christen*: ‘Zoals de hemelse Vader ons in Christus genadig te hulp gekomen is, zo moeten ook wij genadig, door het lichaam en zijn werken, onze naaste te hulp komen en eenieder als het ware voor een ander een Christus worden, zodat wij wederkerig Christussen zijn en Christus in allen dezelfde is. En dat is waarachtig christen zijn!’¹⁰

w.h.t.moehn@pthu.nl

¹ Het karakter van de toespraak is zoveel mogelijk gehandhaafd.

² W.H.Th. Moehn, *Blijvend geding om mis en avondmaal? Betekenis en actualiteit van Heidelbergse Catechismus, vraag en antwoord 80*. Reformatorische Stemmen 2013/1, Baarn 2013.

³ W.J. Aalders, *Roeping en beroep bij Calvijn*. Mededeelingen der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel 6 no. 4, Amsterdam 1943, 70v.

⁴ Een Nederlandse vertaling van deze preek is opgenomen in Johannes Calvijn, *De eeuwige voorbeschikking Gods*, ingeleid door W. Balke en vertaald door W. Visser, Amsterdam 2009, 187-212.

⁵ Breder uitgewerkt in W.H.Th. Moehn, *God roept ons tot Zijn dienst. Een homiletisch onderzoek naar de verhouding tussen God en hoorder in Calvijns preken over Handelingen 4:1 – 6:7*, Kampen 1996, 287v.

⁶ S. Scheld, *Media Salutis. Zur Heilsvermittlung bei Calvin*. Veröffentlichungen des Instituts für europäische Geschichte Mainz 125. Abteilung für abendländische Religionsgeschichte, Stuttgart 1989.

⁷ E.-M. Faber, *Symphonie von Gott und Mensch. Die responsorische Struktur von Vermittlung in der Theologie Johannes Calvins*, Neukirchen-Vluyn 1999.

⁸ F. Ewerszumrode, *Mysterium Christi spiritualis praesentiae: Die Abendmahlslehre des Genfer Reformators Johannes Calvin aus römisch-katholischer Perspektive*. Reformed Historical Theology 19, Göttingen 2012.

⁹ J. Calvijn, *De artikelen van de faculteit der heilige godgeleerdheid te Parijs betreffende ons geloof, onze christelijke religie en de vorm onzer prediking, met de remedie tegen het venijn*, Ned. bewerking J. Wit, Nijkerk z.j., 42v.

¹⁰ M. Luther, *De vrijheid van een christen (1520)*, in H. Selderhuis (red.), *Luther verzameld*, Utrecht 2016, deel 1, 408-451, citaat op p. 441.